

BÀN VỀ MÔ HÌNH THƯ VIỆN SỐ PHỤC VỤ PHÁT TRIỂN NÔNG THÔN MỚI

TS Vũ Dương Thúy Nga

Vụ Thư viện, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch

ThS Phạm Quang Quyền

Trường Đại học Nội vụ Hà Nội

Tóm tắt: *Nêu một số tác động của công nghệ thông tin và truyền thông đến sự hình thành và phát triển thư viện số ở Việt Nam; sự cần thiết của việc xây dựng thư viện số ở nông thôn hiện nay, nhằm nâng cao tri thức cho người dân. Qua đó, đề xuất mô hình và giải pháp xây dựng thư viện số phục vụ cho người dân ở nông thôn Việt Nam.*

Từ khóa: Thư viện số; nông thôn; Việt Nam.

Digital library model for new rural development in Vietnam

Abstract: *The article analyzes the impact of ICT to the establishment and development of digital library in Vietnam; the necessity of developing digital library in rural areas to improve knowledge for the people. Authors introduce a digital library model and solutions to develop digital libraries for the people in rural areas of Vietnam.*

Keywords: Digital library; rural area; Vietnam.

1. Sự phát triển của khoa học và công nghệ, và nhu cầu của người dân ở nông thôn Việt Nam

Cùng với sự phát triển mạnh mẽ của công nghệ thông tin và truyền thông, một “thế giới phẳng” đã được hình thành. Dù muốn hay không, chúng ta cũng sẽ đứng trước ngưỡng cửa của nền Công nghiệp 4.0. Điều đó sẽ tác động tới mọi hoạt động của xã hội, trong đó làm thay đổi cơ bản phương thức sản xuất và sử dụng thông tin của người dùng tin. Một trong những hoạt động có ảnh hưởng rõ nét, đó là sự hình thành và phát triển thư viện số.

Quá trình hình thành và phát triển thư

viện số tại Việt Nam diễn ra rõ nét từ những năm 2000, khi các thư viện triển khai ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông trong hoạt động của mình. Thời gian qua, việc phát triển thư viện số chủ yếu được triển khai trong các thư viện phục vụ nghiên cứu, học thuật,... như: thư viện, trung tâm thông tin, trung tâm học liệu của các trường đại học, cao đẳng, các viện nghiên cứu,... Trong quá trình triển khai, các thư viện và trung tâm thông tin đã tìm kiếm nhiều giải pháp khác nhau nhằm đạt được mục tiêu xây dựng thư viện số tối ưu nhất, phù hợp với điều kiện tại Việt Nam. Hiện nay, có hai hướng lựa chọn phần mềm: nguồn đóng

(mất phí) và nguồn mở. Tuy nhiên, các thư viện dù có điều kiện để mua phần mềm hay không thì điều quan trọng là sau quá trình đưa vào hoạt động sẽ phải đối mặt với vấn đề kỹ thuật vận hành, duy trì hệ thống.

Cung ứng nội dung cho các nhóm người dùng tin khác nhau giữa khu vực thành thị và nông thôn là một vấn đề đặt ra mang tính cấp bách, bởi lẽ ngay cả người dân ở khu vực nông thôn cũng đã và đang tiếp cận với các phương tiện công nghệ thông tin và truyền thông hiện đại. Tuy nhiên, hầu hết người dân nông thôn vẫn chỉ sử dụng các phương tiện công nghệ thông tin và truyền thông như phương tiện giải trí và mang tính chất tự phát, chưa thực sự tận dụng các phương tiện đó để phục vụ các nhu cầu có định hướng tích cực góp phần nâng cao trình độ dân trí, bồi dưỡng nhân lực, nâng cao kỹ năng lao động sản xuất đối với người dân ở khu vực nông thôn. Nhằm tạo điều kiện thuận lợi cho mọi người dân được tiếp cận các sản phẩm nội dung thông tin số, thúc đẩy mạnh mẽ sự hình thành và phát triển xã hội thông tin và kinh tế tri thức, tạo điều kiện cho việc học tập suốt đời của người dân; tăng cường sáng tạo nghiên cứu, ứng dụng khoa học công nghệ, phát huy sức mạnh trí tuệ của toàn dân, thời gian qua Đảng và Nhà nước đã ban hành nhiều văn bản chỉ đạo, như:

- Quyết định số 56/2007/QĐ-TTg ngày 03 tháng 5 năm 2007 của Thủ tướng Chính phủ về Chương trình phát triển công nghiệp nội dung số Việt Nam đến năm 2010, trong đó có dự án phát triển hệ thống thư viện số (e-library) do Bộ Văn hóa-Thông tin (nay là Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch) chủ trì thực hiện việc xây dựng (tuy nhiên, vì nhiều lý do khách quan và chủ quan, dự án này vẫn chưa được triển khai).

- Chỉ thị số 16/CT-TTg, ngày 4 tháng 5 năm 2017 về việc tăng cường năng lực tiếp cận cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ 4.

- Quyết định số 677/QĐ-TTg ngày 18/5/2017 của Thủ tướng Chính phủ về việc phê duyệt Đề án “Phát triển Hệ tri thức Việt số hóa”...

Hiện nay, nhiều phần mềm thư viện số đã ra đời và phát triển rất nhanh với hai lựa chọn chủ yếu: Đầu tư phần mềm mã nguồn đóng hoặc sử dụng phần mềm mã nguồn mở. Mỗi một lựa chọn có những ưu điểm và nhược điểm riêng, tuy nhiên, thực tiễn từ các thư viện cho thấy, việc lựa chọn phần mềm mã nguồn mở cho việc xây dựng thư viện số phục vụ nông thôn hiện nay là giải pháp phù hợp vì một số lý do cơ bản như sau:

- Phần mềm mã nguồn mở cũng đã có thời gian sử dụng để kiểm chứng không chỉ trên thế giới mà ở Việt Nam;

- Phần mềm có cộng đồng phát triển rộng và tuân thủ các tiêu chuẩn kỹ thuật quốc tế và địa phương (quốc gia),... [Phạm Quang Quyền, 2014].

- Đặc biệt, cho phép người dùng tùy biến mạnh về cả chức năng và giao diện. Thông thường, chức năng cũng được thiết kế theo modules (add-ons hoặc các modules khác),... rất thuận lợi để vận hành và phát triển, thậm chí cho cả những cán bộ không phải chuyên về CNTT. Khi triển khai lựa chọn phần mềm nguồn mở, chỉ cần lưu ý về các yêu cầu đối với quá trình vận hành để xem xét, lựa chọn phần mềm đáp ứng yêu cầu, tránh việc mất thời gian trong quá trình đưa vào ứng dụng.

Ngoài ra, quá trình phát triển cũng xuất hiện loại phần mềm giao thoa giữa nguồn đóng và nguồn mở - đó là phần mềm visible source code (với ý nghĩa là phần mềm thương mại nhưng mã nguồn cho

phép người sử dụng có khả năng tùy biến nó như nguồn mở khi đã mua bản quyền).

Tạo ra các cơ hội học tập suốt đời là một trong những nội dung quan trọng, gắn liền với xây dựng nông thôn mới hiện nay. Việc phát triển nóng về cơ sở hạ tầng, kinh tế các khu vực nông thôn cũng đã bộc lộ một số mặt trái, vì vậy, sự phát triển ổn định, bền vững là điều cần thiết đối với không chỉ các cấp lãnh đạo mà còn là vấn đề của toàn xã hội. Hiện nay, người dân ở nông thôn Việt Nam vẫn chiếm tỷ lệ trên 70%, cho nên sự phát triển của khu vực này sẽ góp phần ổn định phát triển bền vững của quốc gia. Kết quả khảo sát về nhu cầu tin của người dân nông thôn cho thấy họ có nhu cầu sử dụng văn học nghệ thuật (80%), trồng trọt (100%), chăn nuôi (100%), khoa học kỹ thuật nông nghiệp (75%),... [Nguyễn Thị Lan Thanh, 2008].

Từ thực tế triển khai Chương trình xây dựng nông thôn mới, nhiều địa phương đã chủ động xây dựng các trang thông tin điện tử để giúp cho người dân có thể tiếp cận được thông tin và tri thức một cách dễ dàng không bị phụ thuộc vào không gian và thời gian. Tuy nhiên, những cổng thông tin này còn chưa có được các nội dung thông tin mà người dân thực sự quan tâm. Trong bối cảnh đó, việc xây dựng thư viện số dành cho người dân ở nông thôn đã trở thành một yêu cầu cấp bách đặt ra.

2. Mục tiêu xây dựng thư viện số phục vụ phát triển nông thôn mới

Mục tiêu chung

- Tạo cơ hội cho mọi tầng lớp nhân dân, đặc biệt là học sinh - sinh viên, người dân ở nông thôn có điều kiện tiếp cận thông tin và tri thức nhằm nâng cao hiểu biết, kỹ năng sống và làm cho cuộc sống của mình có ý nghĩa và tốt đẹp hơn, từng bước nâng

cao năng lực, áp dụng các kỹ thuật tiên tiến trong quá trình sản xuất, nâng cao năng suất lao động, đồng thời góp phần nâng cao đời sống tinh thần và mức hưởng thụ văn hóa cho người dân.

- Góp phần vào việc thực hiện thắng lợi mục tiêu của Nghị quyết số 26-NQ/TW, ngày 5 tháng 8 năm 2008 của Ban chấp hành Trung ương khóa X về việc xây dựng nông thôn mới bằng cách tăng cường văn hóa đọc cho người dân, đồng thời tham góp thêm vào tiền đề cho việc chuẩn bị triển khai đề án “Phát triển Hệ tri thức Việt số hóa”.

Mục tiêu cụ thể

- Xây dựng cổng thông tin điện tử tập trung theo mô hình tương tác đa chiều, trong đó:

+ Đào tạo đội ngũ cán bộ chuyên trách thực hiện nhiệm vụ cung ứng các thông tin, tin tức mới cập nhật qua cổng thông tin để phổ biến đến người dân;

+ Những người dân có khu vực dành riêng (diễn đàn) nơi để trao đổi, chia sẻ kinh nghiệm trong cuộc sống, hoạt động sản xuất - Dự kiến khu vực này sẽ được phân thành: khu vực có sự kiểm soát của đội ngũ chuyên trách trước khi đăng bài công cộng (public) và có khu vực dành cho người dân chia sẻ tự do.

- Trên cổng thông tin đó, xây dựng Thư viện số dùng chung phục vụ đối tượng bạn đọc chủ yếu là người nông dân với giao diện thân thiện, tiện ích, thuận lợi trong vấn đề triển khai xây dựng, phát triển và duy trì đối với từng địa phương, có khả năng đáp ứng và tùy biến khi dung lượng và mức độ truy cập tăng lên, giúp bạn đọc dễ tìm kiếm thông tin và sử dụng thuận lợi. Nội dung các chủ đề thường xuyên được cập nhật.

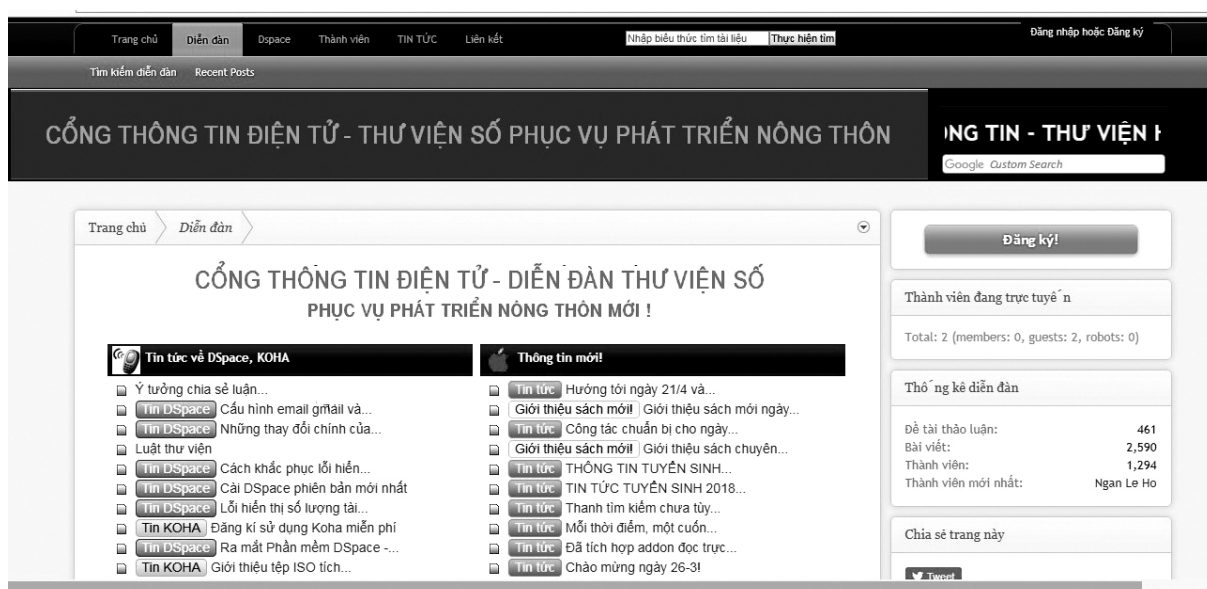
3. Đề xuất giải pháp kỹ thuật và triển khai xây dựng thư viện số phục vụ người dân ở nông thôn

3.1. Xây dựng cổng thông tin

Giải pháp phần mềm mã nguồn mở hoặc phần mềm có thể tùy chỉnh được mã nguồn được lựa chọn cho cổng thông tin vì lý do:

- Phần mềm xây dựng cổng thông tin diễn đàn thường được thiết kế theo modules, cho phép người dùng tích hợp

những tiện ích cần thiết sau khi đã cài đặt và vận hành. Ngoài ra, các công cụ này thường cung cấp những phương tiện tiện ích tối ưu hóa như: hỗ trợ công cụ lấy tin, cho phép tạo nhiều ứng dụng cấp trực thuộc như: trang web con, diễn đàn con và cung cấp phương tiện, phương pháp quản lý thành viên (members) rất linh hoạt, như: tự đăng ký thành viên, đăng nhập bằng các tài khoản mạng xã hội (facebook, twister,...) và cấp quyền,...

Hình 1. Giao diện cổng thông tin điện tử

Cổng thông tin điện tử diễn đàn dự kiến cung cấp một khu vực tìm kiếm duy nhất cho toàn bộ các tư liệu trong thư viện số phục vụ phát triển nông thôn.

3.2. Cấu trúc thư viện số

Thư viện được xây dựng dựa trên cơ sở những tiêu chuẩn kỹ thuật công nghệ, tiêu chuẩn về chuyên môn nghiệp vụ của ngành

để đảm bảo đáp ứng tối ưu nhất việc liên thông dọc, liên thông ngang về hệ thống giữa các thư viện số, đáp ứng trong việc quản trị và vận hành: sao lưu, phục hồi, nâng cấp hoặc chuyển đổi hệ thống khác.

Đối với nội dung, giải pháp lựa chọn dựa vào công nghệ nội dung, số hóa tài liệu, tập trung vào nguồn tài liệu đã được công

bố hoặc các tài liệu chưa công bố nhưng có tác giả cụ thể, có uy tín và các nguồn thông tin đã được kiểm chứng khác. Trước hết, cần khảo sát thực trạng các thư viện và trung tâm thông tin đã triển khai các dịch vụ thư viện số của mình để tận dụng nguồn thông tin, dữ liệu đã có.

Trang Thư viện sẽ được thiết kế để có thể thu thập các tài liệu ở nhiều định dạng khác nhau (pdf, video, audio,...) về toàn văn tài liệu hoặc các bài trích báo, tạp chí, chương hoặc trọn vẹn nội dung về một vấn đề thuộc các lĩnh vực: Trồng trọt, chăn nuôi, kinh nghiệm của nhà nông,... [Vũ Dương Thúy Nga và Phạm Quang Quyền, 2017].

- Chủ đề của các bộ sưu tập phổ biến khoa học kỹ thuật bao gồm các bộ sưu tập chính như sau: Đến với Nhà nông; Y học thường thức; Kỹ năng sử dụng Internet; Kỹ năng sử dụng các vật dụng trong gia đình.

- Chủ đề tài liệu về kỹ năng sống bao gồm các bộ sưu tập: Một số kỹ năng sống; Tâm sinh lý; Sức khỏe và đời sống, nuôi dạy trẻ em; phong tục Việt Nam...

- Chủ đề tài liệu về thiếu nhi bao gồm các bộ sưu tập: Giáo dục đạo đức và kỹ năng sống; Khám phá thế giới; Phổ biến kiến thức; Văn học; Học ngoại ngữ...

- Chủ đề các tài liệu đa phương tiện: Sách nói, tài liệu nghe nhìn, phim tài liệu, phim khoa học...

- Chủ đề tài liệu về luật pháp: Chỉ thực hiện biên mục và chỉ ra đường dẫn đến địa chỉ lưu giữ các văn bản luật. Ví dụ: Bộ luật lao động:

http://vanban.chinhphu.vn/portal/page/portal/chinhphu/hethongvanban?class_id=1&mode=detail&document_id=163542

Hình 2. *Giao diện thư viện số*

Hình 3. Một số chủ đề trong thư viện số

Ngoài ra, thư viện số sẽ có trang thông tin diễn đàn để các thành viên có thể chia sẻ trực tuyến về kinh nghiệm sản xuất để và bảo các thông tin thường xuyên được cập nhật.

Kết luận

Để nâng cao khả năng tiếp cận và sử dụng thông tin cho người dân ở nông thôn, góp phần thực hiện thành công Chương trình xây dựng nông thôn mới trong bối cảnh cuộc Cách mạng Công nghiệp 4.0 đang đến gần, các cơ quan chức năng cần sớm nghiên cứu và triển khai xây dựng các thư viện số. Đó là một phương tiện quan trọng để đáp ứng nhu cầu nghiên cứu, học tập suốt đời và giải trí của người dân.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Quyết định số 56/2007/QĐ-TTg ngày 03 tháng 5 năm 2007 của Thủ tướng Chính phủ về Chương trình phát triển công nghiệp nội dung số Việt Nam đến năm 2010.
2. Chỉ thị số 16/CT-TTg, ngày 4 tháng 5 năm

2017 về việc tăng cường năng lực tiếp cận cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ 4.

3. Quyết định số 677/QĐ-TTg ngày 18/5/2017 của Thủ tướng Chính phủ về việc phê duyệt Đề án “Phát triển Hệ tri thức Việt số hóa”.

4. Nguyễn Thị Lan Thanh. (2008). *Hoạt động thư viện phục vụ nông nghiệp và phát triển nông thôn vùng đồng bằng sông Hồng*. - H.: Đại học Quốc gia Hà Nội, 2008.

5. Phạm Quang Quyền (2014). *Hướng dẫn xây dựng thư viện điện tử bằng phần mềm mã nguồn mở*. - H.: Thế giới, 2014.

6. Vũ Dương Thúy Nga, Phạm Quang Quyền. (2017). “Phác thảo mô hình thư viện số phục vụ người dân ở nông thôn Việt Nam”//*Kỷ yếu Hội thảo thư viện phục vụ xây dựng nông thôn mới ở Việt Nam*. - H: 2017.

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 24-01-2018; Ngày phản biện đánh giá: 10-3-2018; Ngày chấp nhận đăng: 15-4-2018)